

KS. ANDRZEJ ŻĄDŁO

KOŚCIÓŁ LOKALNY W NAUCZANIU SOBORU WATYKAŃSKIEGO II

Zakończenie uroczystych obchodów Wielkiego Jubileuszu – dwutysięcznej rocznicy narodzin Chrystusa – zbiegło się z dniem wydania w Rzymie Listu apostolskiego Jana Pawła II pt. *Novo millennio ineunte* (NMI). Oba te fakty miały miejsce 6 stycznia 2001 r. Dzień ten wyznaczył doniosłą datę w dotychczasowym życiu całego Kościoła, dając początek znaczącemu – na obecnym etapie ewangelizacji świata – dokumentowi, który stawia wszystkie Kościoły lokalne przed palącą potrzebą przełożenia „skarbcza otrzymanej łaski na język postanowień i konkretnych programów działania”¹

Okres pojubileuszowy to początek nowego przełomu, a tym samym nowego i mocnego doświadczenia w Kościele; to nowa faza refleksji teologicznej, podejmowanej ze wzmożoną energią i nadzieją, z uważniejszym też nastawieniem na to, co Duch Święty powiedział ludowi Bożemu nie tylko w tamtym szczególnym czasie łaski, lecz i przez cały okres od Soboru Watykańskiego II² Aby usłyszeć ten głos, trzeba poprzez studium wejść w dynamikę wcielania się Chrystusowego Kościoła w czas i przestrzeń. Inkorporacja ta bo-

Ks. dr Andrzej ŻĄDŁO – wykładowca teologii pastoralnej w Wyższym Seminarium Duchownym w Kielcach; adres do korespondencji: ul. Strasza 5/30, 25-112 Kielce; e-mail: zadlo@kielce.opoka.org.pl.

¹ Por. NMI 3. Papież apeluje o to, aby wspólnoty lokalne z entuzjazmem dokonywały przekładu otrzymanej łaski na język programów działania, oraz zwierza się, że już od pierwszych chwil swego pontyfikatu widział Rok Święty 2000 jako datę przełomową. Miał świadomość, że jego obchody będą doświadczeniem opatrnościowym, przez które Kościół zostanie wezwany – trzydzieści pięć lat od zakończenia ostatniego soboru powszechnego – do refleksji nad kształtem swojej odnowy, aby dzięki temu mógł z nową energią podjąć misję ewangelizacyjną (por. NMI 2).

² Por. NMI 3.

wiem wciąż się dokonuje, urzeczywistniając się z dnia na dzień po to, aby w każdym Kościele lokalnym tajemnica jednego ludu Bożego zyskiwała „ów szczególny kształt, który zespała ją z określonym kontekstem i kulturą”³

I. KOŚCIÓŁ LOKALNY CZY PARTYKULARNY?

Sobór Watykański II przekazuje w swoich dokumentach bogatą refleksję na temat Kościoła. Odnosi się ona szczególnie do jego wymiaru powszechnego i zawarta jest przede wszystkim w Konstytucji dogmatycznej o Kościele *Lumen gentium*⁴ Wątek poświęcony Kościołowi lokalnemu nie stanowił głównej idei soborowych obrad i nie zajmuje naczelnego miejsca w ich pokłosiu⁵ Niemniej odnajdujemy tam pewną, choć raczej skromną i jawiącą się zasadniczo tylko w tle nauczania na temat pasterskiej posługi biskupów, liczbę tekstów, które tworzą taki kontekst doktrynalny, w którego świetle można przeprowadzić głębszą refleksję o Kościele lokalnym⁶

Nauczanie soborowe nie uściśla samej terminologii. Raz posługuje się pojęciem „Kościół lokalny” zamiennie z terminem „Kościół partykularny” (por. DE 14), kiedy indziej używa tych dwóch terminów w znaczeniu wyraźnie oddzielnym, nie precyzując ich wzajemnej do siebie relacji. Czasem wydaje się, że pewien priorytet przyznaje pojęciu Kościoła partykularnego, rozumianemu w sensie wspólnoty ponaddiecezjalnej (por. DM 6), charakteryzującej się własnym obrządkiem lub tworzącej Kościół patriarchalny (por. DKW 2, 4, 16, 17), albo w sensie zgromadzenia poszczególnych wspólnot lokalnych na terytorium danego kraju lub kontynentu (por. KK 23; DB 37-38). W niektórych dokumentach odnotowujemy też fakt stosowania terminu „Kościół lokalny” do jednostek mniejszych niż diecezja (por. DK 11; DM 19)⁷

³ Tamże.

⁴ Por. P C o l o m b o. *La teologia della Chiesa locale*. W: *La Chiesa locale*. Red. A. Tessarolo. Bologna 1970 s. 23.

⁵ Por. G. P a t t a r o. *Chiesa locale e Parola di Dio*. W: *La Chiesa locale* s. 41.

⁶ Na szczególną uwagę zasługują, gdy chodzi o ten temat, następujące dokumenty soborowe: KL 26, 41; KK 13, 23, 26-28; DB 11; DA 10; DM 19-22; DKW 2.

⁷ Por. S. N a p i e r a ł a. *Pojęcie Kościoła partykularnego w dokumentach Soboru Watykańskiego II*. Poznań 1985 s. 89; R. K a m i ń s k i. *Urzeczywistnianie się Kościoła dzisiaj*. W: *Teologia pastoralna. T 1: Teologia pastoralna fundamentalna*. Red. R. Kamiński. Lublin 2000 s. 151; W P r z y g o d a. *Istota i posłannictwo Kościoła*. Tamże s. 124.

Mimo takiego zróżnicowania pojęć eklezjologiczny wykład Soboru jest na tyle jasny i sugestywny, że tworzy wystarczającą podstawę do przywrócenia pojęciu „Kościół lokalny” jego pierwotnej treści i funkcji. Sobór bowiem powraca do Nowego Testamentu i na nowo odczytuje jego treść. Powraca więc do źródeł, które przedstawiają Kościół Boży jako prawowite, trwające przy swoim pasterzu, miejscowe zgromadzenie wiernych (por. Dz 8, 1; 14, 22-23; 20, 17; KK 26). Powraca do wymownej pod tym względem idei św. Pawła, piszącego swe listy „do Kościoła Bożego”, który jest w Koryncie, w Rzymie, w Filipi, w Efezie (por. 1 Kor 1, 2; 2 Kor 1, 1; Rz 1, 7; Flp 1, 1; Ef 1, 1)⁸, czyli do wiernych, którzy żyją w swoim zwyczajnym miejscu zamieszkania i których powołał Jezus Chrystus, tworząc z nich nowy lud dzięki darowi Ducha Świętego i głoszonej w Jego mocy Dobrej Nowinie (por. 1 Tes 1, 5), Ewangelia zaś zbiera ich razem na sprawowanie misterium Wieczery Pańskiej, aby przez pożywanie Ciała i Krwi Pana zespalali się z sobą ściśle i tworzyli braterskie wspólnoty. „W tych wspólnotach, choć nieraz są szczupłe i ubogie albo żyją w rozproszeniu, obecny jest Chrystus, którego mocą zgromadza się jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół” (KK 26; KKK 832), uobecniany na całym świecie i we wszystkich czasach właśnie poprzez lokalne wspólnoty, w których istnieje, działa (por. DB 11) i z których się składa. Dlatego w soborowym nauczaniu Kościół powszechny jest określony jako „ciało Kościołów” (KK 23), a Kościoły lokalne jako „część jednego Kościoła Chrystusowego” (DB 6). Każdy Kościół lokalny jest „uformowany na wzór Kościoła powszechnego i dlatego powinien jak najdoskonalej odzwierciedlać Kościół powszechny” (DM 20).

Choć ilość tekstów i bezpośrednich wypowiedzi Soboru na temat Kościoła lokalnego jest skromna, to jednak ten pryncypialny podmiot urzeczywistniania Kościoła Bożego na ziemi, uwidaczniający się pod postacią konkretnej wspólnoty, precyzyjnie określonej parametrami czasu i miejsca, połączonej wewnętrznymi więzami z innymi tego typu wspólnotami, jest głównym motywem soborowej refleksji, w której świetle łatwo jest zrozumieć, iż Kościół powszechny i Kościoły lokalne tworzą dopełniające się wzajemnie aspekty jednego Kościoła Chrystusowego⁹ Żyje on i działa w Kościołach lokalnych,

⁸ Por. G. P h i l i p s. *La Chiesa e il suo mistero nel Concilio Vaticano II: storia, testo e commento della Costituzione „Lumen Gentium”* Milano 1986 s. 271.

⁹ Por. G. S i l v e s t r i. *La Chiesa locale soggetto culturale. Dissertatio ad Doctoratum Sacrae Theologiae assequendum in Pontificio Athenaeo S. Anselmi*. Roma 1998 s. 18; R. K a m i ń s k i. *Parafia w diecezji i Kościołe powszechnym*. RTK 30:1983 z. 6 s. 103; P r z y g o d a. *Istota i postannictwo Kościoła* s. 124.

które nie istnieją inaczej, jak tylko w Kościele powszechnym, a przez to zachowują łączność między sobą. Każdy Kościół lokalny jest na podstawie własnych cech wyodrębniony, ale też nierozzerwalnie złączony z pozostałymi Kościołami lokalnymi. Dzięki temu złączeniu Kościoły lokalne tworzą niepodzielną całość – czyli jeden Kościół – i zachowują między sobą wspólnotę, dzięki której różnorodność w Kościele nie tylko nie przynosi szkody jego jedności, ale raczej jeszcze ją uzdatnia (por. DKW 2)¹⁰

II. DIECEZJA JAKO KOŚCIÓŁ LOKALNY

Dokumenty soborowe odwołują się w zdecydowany sposób do treści Objawienia, kiedy każdą wspólnotę kierowaną przez biskupa, a więc diecezję, ukazują jako zaistnienie Bożego ludu, zgromadzonego w jedno przez głoszone słowo Boże, przez braterską więź w Duchu Świętym i przez uobecnianą sakramentalnie Pamiątkę Paschy Jezusa. W każdej takiej wspólnotcie obecny jest rzeczywiście i działa jeden, święty, katolicki i apostołski Kościół Chrystusowy, urzeczywistniający się i aktywny w danym miejscu i czasie (por. DB 11)¹¹ Miejsce i czas nie tworzą Kościoła, lecz go wyraźnie określają. Dzięki zlokalizowanej w danym miejscu wspólnotcie Kościół staje się konkretnym wydarzeniem, aktualizuje się i manifestuje, rośnie i rozwija się w czasie¹² Kościół lokalny nie jest tylko jednym z okręgów Kościoła powszechnego, z biskupem na czele¹³ Nie jest pochodną jego struktury administracyjnej dla zapewnienia mu lepszego funkcjonowania i sprawniejszej organizacji w duszpasterstwie¹⁴ Nie jest też jego częścią w sensie geograficznym.

¹⁰ Por. K a m i ń s k i. *Urzeczywistnianie się Kościoła dzisiaj* s. 152.

¹¹ Soborowy dekret *Christus Dominus* mówi o obecności Chrystusowego Kościoła w Kościołach lokalnych, postępując się łacińskim wyrażeniem *inest*, które należy rozumieć nie tylko jako „obecny w”, ale jako „istniejący, egzystujący w” Por. J. H a m e r. *Chiesa locale e comunione ecclesiale*. W: *La Chiesa locale. Prospettive teologiche e pastorali*. Red. A. Amato. Roma 1976 s. 36-37

¹² Por. P h i l i p s. *La Chiesa e il suo mistero* s. 296.

¹³ Por. K. M ö r s d o r f. *Bistum*. W: *Staatslexikon*. T. 2. Freiburg im Br. 1958 s. 60; H. M. L e g r a n d. *Implicazioni teologiche della rivalorizzazione delle Chiese locali*. „Concilium” (wł.) 8:1972 nr 1 s. 81.

¹⁴ Por. B. D r e h e r. *Theologische Aspekte einer Diözesanen Pastoral*. „Lebendige Seelsorge” 16:1965 nr 3 s. 117

częstką autonomiczną i oderwaną od reszty Ciała Chrystusowego. Jest to jego składnik w sensie teologicznym¹⁵, a więc Kościół w pełnym tego słowa znaczeniu¹⁶. W nim urzeczywistnia się wszystko, co Bóg w swoim zbawczym planie zamierzył i w Chrystusie zrealizował. W nim głoszona jest ku zbawieniu wszystkich Ewangelia (por. Rz 1, 16), sprawowane są sakramenty i realizowana jest posługa biskupa, który stanowi źródło jedności i katolicykości w diecezji mu powierzonej¹⁷. Kościół lokalny jest prawdziwym i autentycznym obrazem jedyne Kościoła Chrystusowego. Całe misterium owej Jego wspólnoty zupełnie i całościowo realizuje się w ludzie tworzącym daną diecezję i stanowiącym część całego i niepodzielnego ludu Bożego (por. DB 11). We wszystkich swych członkach, a są to duchowni i świeccy, staje się ono konkretnym wydarzeniem¹⁸, żyje i działa w każdej ze wspólnot rozsianych po całym świecie (por. KK 15)¹⁹.

W teologicznej refleksji nie można Kościoła lokalnego oddzielić od Kościoła powszechnego, bo ten związek tworzy fakt konstytutywny dla Kościoła lokalnego²⁰; nie można go interpretować w kategoriach stosunku „części do całości”, gdzie część powstaje po oddzieleniu jej od czegoś. Kościół lokalny nie jest takim „kawałkiem” Kościoła powszechnego. Jest to ten sam Kościół, objawiający się w tym, a nie innym miejscu²¹, Kościół o właściwościach geograficzno-demograficznych i historyczno-kulturowych, charakteryzujących daną wspólnotę lokalną, która swą odrębnością przysparza mu duchowego bogactwa. Każdy z Kościołów lokalnych ma swoją specyfikę i odmienny charakter, wynikający z odrębności posługi pasterskiej biskupa, ze specyficznej

¹⁵ Por. K. R a h n e r. *Über den Episkopat*. (Schriften zur Theologie. T. 6). Einsiedeln 1968 s. 369-422.

¹⁶ Por. N. G r e i n a c h e r. *La realizzazione della Chiesa nella diocesi*. W: *Studi di teologia pastorale*. T. 7: *La Chiesa locale*. Red. K. Rahner. Brescia 1970 s. 68.

¹⁷ K a m i ń s k i. *Urzeczywistnianie się Kościoła dzisiaj* s. 153.

¹⁸ Por. B. B a z a t o l e. *Der Bischof und das Christenleben innerhalb der Lokalkirche*. W: *Das Bischofsamt und die Weltkirche*. Red. Y. Congar. Stuttgart 1964 s. 388; D r e h e r. *Theologische Aspekte* s. 117.

¹⁹ Por. P a w e ł VI. Konstytucja apostolska *Vicariae potestatis* (6.01.1977). „Enchiridion Vaticanum” 6:1977-1979 s. 35 (dalej: EVat).

²⁰ Relacja Kościoła lokalnego do powszechnego jest wpisana w samą jego naturę. Por. A. Z u b e r b i e r. *Konstytucją Kościoła jest Ewangelia. Rozmowa z ks. Andrzejem Zuberbierem*. W: *Dzieci Soboru zadają pytania. Rozmowy o Soborze Watykańskim II*. Red. Z. Nowowski. Warszawa 1996 s. 82.

²¹ Por. P a w e ł VI. Konstytucja *Nunc nobis* (27.10.1969). EVat 3:1980-1985 s. 1043-1045.

religijności wiernych oraz z różnorodności charyzmatów²² Kościół powszechny natomiast nie jest mozaiką Kościołów lokalnych, w której wykruślenie jednego elementu powoduje ubytek w całości. Przeciwnie, Kościół powszechny, jeden i jedyny Kościół katolicki, koncentruje się i spełnia w Kościołach lokalnych, istnieje w nich w sposób najbardziej intensywny i z nich się składa (KK 23), przedstawiając się światu za ich pomocą jako jeden i niepodzielny (por. KL 42)²³ Jedność wiernych z Chrystusem oraz wzajemna między sobą staje się w takich lokalnych zgromadzeniach widoczna i sprawdzalna²⁴

Z teologicznego punktu widzenia Kościół lokalny posiada i spełnia wszystkie warunki, aby go definiować jako widzialne i egzystencjalne urzeczywistnienie tajemnicy Kościoła Chrystusowego²⁵ W urzeczywistnianiu tym uczestniczy cały lud Boży, każdy kto przez dar Ducha Świętego staje się członkiem Ciała Chrystusa (por. KK 7, 32), komórką w żywych tkankach jednego i tego samego organizmu. Jako nierozzerwalna komunია osób, mając jednakowy przystęp do tych samych darów, współdzielimy odpowiedzialność za ewangelizacyjną misję Kościoła w świecie. Wszyscy stanowimy podmiot duszpasterskiej aktywności Kościoła. Mamy bowiem tę samą godność otrzymaną przy chrzcie świętym (por. KK 32) oraz to samo posłannictwo, polegające na włączaniu się w ewangeliczne apostołstwo (por. KK 33) w celu przepowiadania i przekazywania światu zbawczego orędzia (por. DA 3). Posłannictwo to wynika z udziału każdego chrześcijanina w prorockiej, kapłańskiej i królewskiej funkcji Chrystusa (por. KK 10, 12, 21, 23, 31, 43; DE 2; DM 15, 39; DFK 4; DA 10; KKK 871): każdy z ochrzczonych otrzymał dar interpretacji życia w świetle wiary (funkcja prorocka), składania duchowych ofiar w codziennym życiu (funkcja kapłańska) oraz głoszenia Ewangelii słowem i czynem dla przeistaczania ziemi w królestwo Boże (funkcja królewska) (por. DA 3). Jako osobne małe komórki tego samego organizmu spełniamy w nim różne zadania dla wspólnego dobra²⁶ Na miarę osobistych uzdolnień

²² Por. K a m i ń s k i. *Urzeczywistnianie się Kościoła dzisiaj* s. 154.

²³ Por. H a m e r. *Chiesa locale e comunione* s. 36-37; P h i l i p s. *La Chiesa e il suo mistero* s. 271.

²⁴ Por. K. R a h n e r, J. R a t z i n g e r. *The Episcopate and the Primacy*. London 1962 s. 26.

²⁵ Por. S. D a l l a R o s a. *Il servizio della Chiesa. Breve corso di teologia pastorale fondamentale*. Torino 1989 s. 25.

²⁶ Za ewangelizację jesteśmy odpowiedzialni wszyscy i dlatego powinniśmy robić, co tylko można, aby się w nią włączyć zgodnie z osobistym powołaniem, w ramach współpracy z całą wspólnotą, charakteryzującą się różnorodnością darów i odpowiednim dynamizmem. Por

i wyznaczonej nam we wspólnocie roli stajemy się narzędziami Ducha Świętego w dziele zbawczym, i właśnie na tej podstawie tworzymy jeden niepodzielny podmiot Kościoła, jakiego pragnął Jezus – święty i apostołski lud Boży, hierarchicznie zorganizowany (por. KK 8, 26), w którym istnieje „różnorodność posługiwania, ale jedność posłannictwa” (DA 2).

Urzeczywistnienie tajemnicy Kościoła Chrystusowego w Kościele lokalnym dokonuje się poprzez biskupa, który działając w zastępstwie Jezusa (por. KK 21), stanowi widzialny znak i fundament jedności oraz spełnia misję nauczania, uświęcania i kierowania wspólnotą lokalną (por. DA 2). Poprzez biskupa diecezja ma uczestnictwo w życiu i prawach Kościoła powszechnego. On to, działając osobiście, a także przez prezbiterów i diakonów, przepowiada w diecezji słowo Boże, udziela sakramentów oraz otacza pasterską opieką i odpowiedzialnością wspólnoty parafialne²⁷ Ponieważ nie jest w stanie sam zaspokoić każdej z potrzeb duszpasterskich swoich wiernych i skupić na sobie wszystkich urzędów, posług i charyzmatów, dlatego powołuje odpowiednie osoby i wyposaża je w potrzebne uprawnienia, aby działały w jego imieniu i zastępstwie²⁸ Pasterska posługa biskupa w Kościele lokalnym, będąca na wzór samego Chrystusa „diakonią”, czyli posługiwaniem (por. KK 24), polega na umiejętnym dokonywaniu syntezy między urzędami, posługami i charyzmatami oraz na wcielaniu jej w codzienne życie mistycznego organizmu, w którym różnorodność aktywnych komórek stanowi specyficzne bogactwo i gwarancję jego żywotności. Z tego powodu biskup powołuje również instytucje, tworzy duszpasterskie struktury diecezjalne, które sprzyjają budowaniu jednolitego ludu Bożego, koordynują działanie Kościoła, zapewniają mu charakter organiczny i gwarantują rzeczywistą komunikację oraz współpracę między jego członkami, a także stwarzają każdemu z członków Kościoła lokalnego szansę osobistego udziału w jego życiu. Struktury takie wspierają biskupa w opracowywaniu strategii duszpasterskiej, w podejmowaniu decyzji duszpasterskich i w organicznym kierowaniu diecezją²⁹

B. F o r t e. *La Chiesa della Trinità. Saggio sul tema della Chiesa comunione e missione.* Milano 1995 s. 344.

²⁷ Por. K a m i ń s k i. *Urzeczywistnianie się Kościoła dzisiaj* s. 154.

²⁸ Osobami wspierającymi biskupa w pasterskim posługiwaniu diecezji są: biskupi pomocniczy, wikariusz generalny i wikariusze biskupi, odpowiedzialni za sektory duszpasterstwa diecezjalnego i za komisje diecezjalne, dziekani, proboszczowie, wikariusze, diakoni, szafarze zwyczajni i nadzwyczajni. Osobami tymi są przedstawiciele prezbiterium diecezjalnego, członkowie zakonów oraz ludzie świeccy.

²⁹ Wśród struktur wspierających biskupa w opracowywaniu strategii duszpasterskiej w diecezji wymienić należy diecezjalną radę duszpasterską oraz inne rady (np. osób świeckich, osób

Wszystko to sprawia, że urzeczywistnianie Kościoła powszechnego w Kościołach lokalnych dokonuje się w sposób faktyczny na tych poziomach zbawczego posłannictwa, które wyznaczone zostały misją samego Chrystusa – Proroka, Kapłana i Króla, a mianowicie na poziomie szeroko pojętego przepowiadania (kerygmat, przepowiadanie misyjne, homilie, listy, orędzia, odezwy pasterskie, katecheza, świadectwo życia, środki masowego przekazu), na poziomie uświęcania (liturgia sakramentów, celebrowanie Eucharystii, liturgia uświęcania czasu) oraz na poziomie kierowania (posługa duszpasterska w diecezji)³⁰

III. ELEMENTY KONSTYTUTYWNE KOŚCIOŁA LOKALNEGO

Kościółem lokalnym można nazwać taką wspólnotę, która żyjąc wiarą, nadzieją i miłością, tworzy zgromadzenie bosko-ludzkie (por. KK 8), pozwala się terytorialnie i demograficznie określić i na której czele stoi biskup jako jej własny pasterz – źródło i fundament jedności (por. KK 23; KPK kan. 369)³¹ Kościół ten tworzą konkretni ludzie, którzy w warunkach otaczającego ich świata realizują własne powołanie i doświadczają chrześcijaństwa. Mówią macierzystym językiem, reprezentują sobie właściwe cechy kulturowe (por. EN 62), tworzą własną historię i rozwijają miejscowe tradycje, w tym również tradycje religijne. Wszystko to sprawia, że poszczególne Kościoły lokalne odznaczają się własną specyfiką, w pewnych detalach odrębną, odróżniającą je od innych i ukształtowaną na doświadczaniu tej samej wiary w różnych okolicznościach społeczno-kulturowych i historyczno-przestrzen-

konsekrowanych), zgromadzenia duszpasterskie prezbiterów, spotkania duszpasterskie świeckich oraz diecezjalny zespół animacji duszpasterstwa; wśród struktur wspierających go w podejmowaniu decyzji wyróżniamy: synod diecezjalny, radę kapłańską, radę konsultorów oraz diecezjalne zgromadzenie duszpasterskie. Wśród struktur wspierających go w organicznym kierowaniu diecezją: radę biskupią, kurie diecezjalną, sekcję duszpasterską kurii, radę do spraw ekonomicznych oraz stałą radę pojednania. Bliższe omówienie tych struktur duszpasterskich w diecezji można znaleźć w książce: A. Ż a d ł o. *Kościół lokalny. Teologia i duszpasterstwo*. Kraków 2001.

³⁰ Por. K a m i ń s k i. *Urzeczywistnianie się Kościoła dzisiaj* s. 155-157

³¹ Każdy biskup reprezentuje swój Kościół lokalny jako jego pasterz, wszyscy zaś biskupi wraz z papieżem reprezentują Kościół powszechny, pozostając ze sobą w związkach pokoju, miłości i jedności (por. KK 23). Por. P h i l i p s. *La Chiesa e il suo mistero* s. 271 i 295.

nych, czyli w różnych tradycjach (por. KK 13)³² Dzięki tak specyficznemu doświadczaniu wiary unikają one niebezpieczeństw konformizmu i świadczą o dynamice Kościoła powszechnego, o jego wewnętrznym bogactwie i o autentycznym uzdolnieniu go do przeżywania „jedności w różnorodności” a więc do braterstwa we wspólnocie wyposażonej w rozmaite i wzajemnie się uzupełniające dary.

Kościół, jako wspólnota świętych, jest rzeczywistością nadprzyrodzoną. Nie chodzi w nim więc o zbiorowisko poszczególnych, rozproszonych i niezależnych od siebie jednostek, ale o wspólnotę wiary, którą na ponadnaturalnych zasadach konstytuuje i zespała w pierwszym rzędzie Duch Święty, najpierw zapowiedziany, a później zesłany od Ojca (por. J1 3, 1-5; Dz 2, 16-21; Rz 8, 9; J 15, 26). Owa wspólnota wiary ma jedyne w swoim rodzaju oblicze. Jest przecież „mistycznym Ciałem Chrystusa, zbudowanym z wiernych, organicznie zjednoczonych w Duchu Świętym tą samą wiarą, tymi samymi sakramentami i tym samym zwierzchnictwem” (DKW 2; por. KK 14). Wszystko, co tworzy Kościół jako „komunię wiary, nadziei i miłości” (KK 8), wszystko, czym on żyje, pochodzi od Ducha Świętego. On sam, „prowadząc Kościół do wszelkiej prawdy (por. J 16, 13) i jednocząc we wspólnocie (*in communione*) i w posłudze, uposaża go też w rozmaite dary hierarchiczne oraz charyzmatyczne, i przy ich pomocy nim kieruje oraz owocami swoimi go przyozdabia i ustawicznie odnawia” (KK 4; por. Ef 4, 11-12; 1 Kor 12, 4; Ga 5, 22).

W najgłębszej swej naturze Kościół stanowi nieprzerwaną obecność odwiecznego Słowa, które wcieliło się w konkretną ludzką postać i żyje pośród nas „po wszystkie dni, aż do skończenia świata” (por. Mt 28, 20). Dzięki temu zapewnieniu i asystencji Ducha Świętego, mimo rozmaitych przeszkód i problemów, Kościół prowadzi nieprzerwane dzieło gromadzenia wiernych we wspólnocie Kościołów lokalnych poprzez głoszenie Ewangelii, która jest słowem o zbawieniu, realizowanym w sposób ustanowiony przez samego Boga (por. KK 26). Słowo to, głoszone z woli Chrystusa i pod umacniającym wpływem Ducha Świętego (por. Dz 4, 31), zbiera swoich słuchaczy, aby przygotować ich do pierwszej osobistej decyzji zgodzenia się na zbawczą propozycję, aby prowadzić ich do przemiany (*metánoia*) i czynić w ten spo-

³² „Kościoły partykularne, głęboko zmieszane nie tylko z ludźmi, ale także z ich pragnieniami, bogactwami i ograniczeniami, z ich sposobami modlenia się, kochania, patrzenia na życie i świat – co wszystko wyróżnia daną społeczność ludzką – powinny przyswoić sobie tron ewangelizacyjnego orędzia i bez najmniejszej zmiany zasadniczej jego prawdy, przełożyć je na język zrozumiały dla miejscowych ludzi, a potem je w tym języku głosić” (EN 63).

sób stopniowo uczniami Jezusa ludzi ze wszystkich narodów (por. Mt 28, 19)³³, a więc buduje kościelne wspólnoty chrześcijan (por. DM 6), którzy od samego początku czują, że Jezus obdarowuje ich przywilejem powołania (por. Rz 1, 6; 8, 28; Jud 1); czują się wezwani przez Słowo, aby dorastać do miary doskonałości objawionej w tajemnicy Słowa wcielonego (por. Ef 4, 13; KK 8). Szczególnym więc „budulcem” Kościoła jest „Słowo, które zamieszkało wśród nas” (J 1, 14) i zawiera w sobie pełnię życia (por. J 3, 14; 17, 2), a właściwie samo jest Życiem (por. J 11, 24; 14, 6; 1 J 1, 1). Dlatego też przede wszystkim Ono zdolne jest rodzić życie u wszystkich, którzy przez wiarę gromadzą się wokół Niego, przyjmują podtrzymujące przy życiu sakramenty, sprawują kult na cześć Boga i dają niezachwiane świadectwo wierze, potwierdzając to w wielu przypadkach męczeństwem. Kościół jest „córka Słowa”, zrodził się bowiem i rośnie pod wpływem „Słowa życia”, przepowiadanego najpierw przez Dwunastu (por. Dz 2, 41; 4, 29; 6, 7; 8, 4.14; 11, 1), a następnie przez ich następców³⁴

Przepowiadanie Dobrej Nowiny o Jezusie, czyli głoszenie zbawczego słowa, prowadzi naturalną drogą do sakramentów (por. Dz 8, 35-38), które w obecnym czasie historycznym urzeczywistniają Słowo, wcielone dla usprawiedliwienia świata. Raz zapoczątkowanemu życiu wspólnoty wierzących w Chrystusa trzeba dostarczać „limfę” podtrzymującą to życie. Głoszona w mocy Ducha Świętego Ewangelia (por. 1 Tes 1, 5) jest wstępem do sakramentów, w których ten sam Duch działa jako Uświęciciel, a ich początek i źródło to Chrystus – podstawowy Sakrament zbawienia³⁵. Z Niego płynie zbawcza moc, w Nim zbawienie zostało objawione i oblekło się w realny kształt; Kościół je głosi, a także udostępnia w widzialnych znakach, umożliwiających człowiekowi osobisty i faktyczny udział w zbawczym dziele. Dzięki sakramentom uobecniana jest tajemnica krzyża, na którym zawisł Sakrament pojednania ludzi z Bogiem – Jezus. Z Jego przebitego boku wypłynęła krew i woda (por. J 19, 34; 1 J 5, 6) – symbol sakramentów, poprzez które,

³³ „Czyńcie uczniami” – takie jest znaczenie użytego w Mt 28, 19 greckiego terminu *mathēteústate*. Por. J. L. M a c K e n z i e. *Il Vangelo secondo Matteo*. W: *Grande Commentario Biblico*. Red. A. Bonora, R. Cavedo, F. Maisterello. Brescia 1973 s. 968; J. H o m e r s k i. *Ewangelia według św. Mateusza. Wstęp, przekład z oryginału, komentarz*. Poznań-Warszawa 1979 s. 361.

³⁴ Por. P. R. S c a l a b r i n i. *Convocati dalla Parola*. „Rivista di pastorale liturgica” 38:2000 nr 1 s. 6.

³⁵ Por. S. M a r s i l i. *Sacramenti*. W: *Nuovo Dizionario di Liturgia*. Red. D. Sartore. A. M. Triacca. Roma 1984 s. 1276.

szczególnie zaś poprzez Eucharystię, będącą ośrodkiem całego życia chrześcijańskiego (OWMR 1), odradza się i jest podtrzymywany przy życiu Kościół (por. KL 5; KK 3)³⁶

Przynależność do Kościoła jest przynależnością do żywego organizmu, którego poszczególne komórki współistnieją i współpracują w zgodny i harmonijny sposób, pełniąc sobie właściwą funkcję ze względu na dobro i życie całego ciała, bez przerostów, bez niezdrowej i nieuzasadnionej konkurencji, bez dominacji jednych nad drugimi, a więc w miłości. Chęć dominowania jest zawsze znakiem braku miłości, świadczy o egoizmie, a przez to jest destruktywna, tak samo zresztą jak destruktywny jest dla ludzkiego organizmu nadmierny rozrost którejkolwiek z komórek, bo zakłóca harmonijny rytm życia, a czasem nawet może doprowadzić do śmierci. Tylko miłość jest twórcza i konstruktywna; tylko na niej może się opierać zachowujące wszelką proporcjonalność budowanie; tylko z niej kiełkować może, a następnie wzrastać – przy mądrej pielęgnacji – życie. Dlatego soborowa nauka o Kościele, pojętym właśnie jako organizm – mistyczne Ciało Chrystusa (por. KK 7), zwraca uwagę na nieodzowność zasady harmonijnego, a więc pełnego braterskiej miłości współistnienia w nim poszczególnych komórek, które od chwili chrztu pulsują życiem zrodzonym z miłości Boga do człowieka, którą Bóg tak wyraźnie udowodnił, dając światu swojego Syna, aby przez wiarę w Niego człowiek miał życie (por. J 3, 16) i w miłości na wzór Jezusa nieustannie wzrastał. Na tym polega nowość ludu Bożego Nowego Przymierza, którym jest Kościół, aby wszystkie jego dzieci wzajemnie się miłowały (por. J 13, 34). Tylko przez okazywaną sobie nawzajem miłość może dojrzewać do pełni dzieło zapoczątkowane przez samego Chrystusa, a chrześcijanie mogą być rozpoznani jako uczniowie Jezusa (por. J 13, 35), jako potomstwo jednego Ojca (Mt 23, 9) i bracia (por. 1 P 2, 17; 5, 9), zachowujący doskonałą jedność Ducha (por. Ef 4, 3-6) zarówno między sobą (w wymiarze miejscowej wspólnoty), jak i z całym Kościołem (w wymiarze powszechnym)³⁷

³⁶ Por. św. Augustyn. *Enarratio in Psalmum* 138, 2: „[...] Si ergo Adam forma futuri, quomodo de latere dormientis Eva facta est [por. Rdz 2, 21-22], sic ex latere Domini dormientis, id est, in passione morientis, et in cruce percusso de lancea [por. J 19, 34], manaverunt sacramenta, quibus formaretur Ecclesia” (PL 37, 1785).

³⁷ Por. F. Klostermann. *Teologia pastorale generale della comunità*. W: *Studi di teologia pastorale*. T 7: *La Chiesa locale*. Red. K. Rahner. Brescia 1970 s. 41

IV DZIAŁALNOŚĆ KOŚCIOŁA LOKALNEGO

Chrześcijanie nazywają siebie ludem Bożym, gdyż wiedzą, że są spadkobiercami obietnic danych przez Boga Abrahamowi, którego potomstwo pod wpływem Bożego słowa osiągnie nadzwyczajną liczebność (por. Rdz 13, 16); stanowią *qahal Jahwe* (greckie *ekklesia*), czyli „zwołanie” dokonane przez Pana; tworzą Boże „zgrupowanie”³⁸, zebrane na nieustannym słuchaniu przemawiającego Boga, odnoszące skutek przez budzenie wiary u tych, którzy byli nie-ludem, teraz zaś stanowią lud Boży (por. 1 P 2, 7-10). Lud ten nosi nazwę Kościoła (por. Mt 16, 18), podobnie jak Kościołem nazywany był Izrael wędrujący przez pustynię (por. Ezd 10, 12; Lb 20, 4; Pwt 23, 1-9; KK 9)³⁹ Poszczególni członkowie tego ludu to *kletoi*, czyli wezwani-powołani przez Jezusa Chrystusa (por. Rz 1, 6-7; 1 Kor 1, 2) według odwiecznego planu Ojca niebieskiego (por. Rz 8, 29-30), który wypowiadając swe słowo nieustannie wzywa wszystkich bez wyjątku ludzi, aby je z wiarą przyjęli jako prawdziwe słowo Boga (por. 1 Tes 2, 13)⁴⁰ i przystąpili do wspólnoty wiaryzących, przekształcając się w żywe komórki organicznie ukształtowanego podmiotu misji ewangelizacyjnej, przekazanej przez Jezusa Kościołowi.

Uświadomienie sobie tej prawdy ułatwiło Kościołowi posoborowemu przejście od wyraźnego podziału swoich wiernych na dwa niezależne i odseparowane od siebie stany – duchownych i świeckich, do wizji wspólnotowej, tj. Kościoła organicznie zespolonego różnymi darami, zarówno hierarchicznymi jak i charyzmatycznymi, w które wyposaża go ten sam Duch, prowadząc Kościół za ich pomocą i owocami swymi go przyozdabiając (por.

³⁸ Zastosowane w Biblii słowo *ekklesia*, etymologicznie oznaczające zgromadzenie w sensie politycznym lub ustawodawczym i wolne od skojarzeń związanych z judaizmem oraz jego ekskluzywnością, funkcjonowało w świecie greckim jako nazwa zwołania wolnych obywateli miasta (*pólis*), zebranych razem, aby omówić bieżące problemy i podjąć decyzje ważne dla życia wszystkich mieszkańców. Takiego zwołania dokonywali upoważnieni do tego ludzie, wzywający do udziału w nim tylko tych, którzy mieli prawo uczestniczyć w takich zgromadzeniach. Por. S c a l a b r i n i. *Convocati dalla Parola*. s. 6-7; L. S t a c h o w i a k. *Od „zgromadzenia Jahwe” do Kościoła*. W: *Kościół w Biblii*. Red. J. Szlaga. Lublin 1984 s. 19; *Qahal*. W: *Dizionario Biblico. Storico/critico*. Red. L. Monloubou, F. M. Du Buit. Roma 1987 s. 913.

³⁹ Dlatego członkowie Kościoła, czyli chrześcijanie, to dwanaście nowych pokoleń, to wypróbowana w ogniu prześladowań „reszta”, to zwołane ze wszystkich stron świata i żyjące w rozproszeniu dzieci Boże, to lud tworzący doskonałą społeczność Bożą. Por. S t a c h o w i a k. *Od „zgromadzenia Jahwe” do Kościoła* s. 20.

⁴⁰ Por. S c a l a b r i n i. *Convocati dalla Parola* s. 7

Ef 4, 11-12; 1 Kor 12, 4; Ga 5, 22; por. też ChL 20). Tak naprawdę bowiem nie da się hierarchicznej strony Kościoła przeciwstawić jego stronie charyzmatycznej, albowiem sztuczny rozdział między elementem instytucjonalnym i dynamicznym jednej i tej samej organicznej rzeczywistości jest rzeczą niemożliwą. Jedność ludu Bożego, zbudowana na chrzcie świętym, uprzedza wszelką różnorodność ministerialną.

Zespolony jednym Duchem i żyjący we wspólnotach lokalnych Kościołów powinien się stawać czytelny znakiem życia i działania organicznego, powinien gromadzić w jedno wszelkie występujące w nim ludzkie właściwości (por. DA 10) i budzić u ochrzczonych oraz bierzmowanych poczucie obowiązku czynnego uczestniczenia w życiu kościelnym (por. NMI 46). Takiego modelu Kościoła i jego apostołskich działań nie sposób oczywiście ani wymusić, ani odgórnie narzucić. Powinien dojrzewać stopniowo, według naturalnych rytmów wzrostu ewangelicznego ziarna (por. Mk 4, 26-29), aby osiągnąć poziom zgodnej i twórczej współpracy, czyli spełniania funkcji sobie tylko właściwych, na wzór sprawowanej we wspólnocie liturgii (por. KL 28). Duszpasterskie działanie Kościołów lokalnych staje się duszpasterstwem budującym, spełniającym soborowe kryteria i adekwatnym do czasów współczesnych, kiedy na wszystkich swych szczeblach przeradza się we współuczestnictwo, współudział i współodpowiedzialność, które są budowane za pomocą różnorodnych darów Ducha Świętego⁴¹ Wtedy staje się duszpasterstwem organicznym, a więc takim, w którym wszystkie członki i komórki organizmu są aktywne i mogą twórczo pełnić szereg właściwych sobie zadań, w którym następuje koordynacja wielorakich powołań i stanów, tajemnic i charyzmatów, różnych i zarazem komplementarnych, przyczyniając się do rozwoju Kościoła (por. ChL 20, 27). Duszpasterze nie powinni całego zbawczego trudu brać tylko na siebie. Powinni uznawać posługi i charyzmaty świeckich, aby także oni, każdy na swój sposób, mogli pracować zgodnie dla wspólnego dzieła (por. KK 30). Każdy z nas jest „robotnikiem w winnicy Pańskiej” (por. Mt 20, 1-16), w której jedni pełnią specjalną służbę na rzecz wspólnoty, posługę sakramentalną na podstawie przyjętego sakramentu święceń (por. KKK 1142), inni zaś posługi ustanowione bądź uznane przez Kościół, do których podstawę dają przyjęte sakramenty chrztu i bierzmowania

⁴¹ Por. Nadzwyczajny Synod Biskupów. *Relacja końcowa* cz. II C 6. OsRomPol 6:1985 nr 10-11-12. Dodatek s. 6; Konferencja Episkopatu Włoch. *Comunione, comunità e disciplina ecclesiale* (1.01.1989) nr 9. „Enchiridion della Conferenza Episcopale Italiana” 4:1986-1990 s. 722.

(por. NMI 46)⁴², a jeszcze inni powiększają dobro Kościoła poprzez charyzmaty, czyli dary – „jeden taki, a drugi inny” (1 Kor 7, 7) – otrzymywane od Ducha Świętego i służące wzajemnemu zbudowaniu (por. 1 Kor 14, 26), jako że udzielane są nie dla dobra osobistego, ale jak najbardziej dla dobra społeczności kościelnej (por. 1 Kor 12, 7)⁴³

Życie i duszpasterskie działanie Kościoła jest życiem i działaniem wszystkich poszczególnych jego członków. Jeden nie może powiedzieć drugiemu: „nie jesteś mi potrzebny” (1 Kor 12, 21). Nie może też być faworyzowana ani absolutyzowana tylko jedna z grup. Wszyscy powinni mieć równe szanse istnienia, rozwoju i wzrostu, dlatego w Kościele trzeciego tysiąclecia „należy krzewić duchowość komunii”⁴⁴ Tylko na tej drodze można budować jedność ustanowioną przez Jezusa i realizowaną w różnorodności darów udzielanych przez Ducha, który jest zasadą jedności wszystkich chrześcijan. Różnorodność nie przeszkadza jedności. Przeciwnie, zacieśnia ją i buduje (por. KK 13; DA 22), na wzór odrębności Osób w jednej i jedynej Trójcy Świętej, której Kościół jest tajemnicą-sakramentem. Różnorodność to warunek zachowania katolickości Kościoła Chrystusowego; katolickości tej nie wolno mieszać z uniwersalizmem proponowanym przez doktryny totalitarne i systemy materialistyczne, przez błędne idee naukowe bądź przez jakąkolwiek ekspansywną strategię działania. Nie można jej mieszać z żadnym uniformizmem⁴⁵, który walczy z wszelką odrębnością. „Rozmaitość Kościołów lokalnych, przepełniona duchem jedności, jeszcze wspanialej ujawnia powszechność (katolickość) niepodzielnego Kościoła” (KK 23; por. KPK 368)⁴⁶

⁴² Por. także: A. F a l l i c o. *Le cinque piaghe della parrocchia italiana. Tra diagnosi e terapia*. Catania 1995 s. 265; A. Ż ą d ł o. *Parafia w trzecim tysiącleciu*. Kielce 1999 s. 61

⁴³ Por. W. J. H a r r i n g t o n. *Klucz do Biblii*. Warszawa 1982 s. 383.

⁴⁴ „Duchowość komunii to przede wszystkim spojrzenie utkwione w Trójcy Świętej, która zamieszkuje w nas i której blask należy dostrzegać także w obliczach żyjących wokół nas. Duchowość komunii to także zdolność odczuwania więzi z bratem w wierze dzięki głębokiej jedności mistycznego Ciała, a zatem postrzegania go jako *kogoś bliskiego*, co pozwala dzielić jego radości i cierpienia, odgadywać jego pragnienia i zaspokajać jego potrzeby, ofiarować mu prawdziwą i głęboką przyjaźń. Duchowość komunii to także zdolność dostrzegania w drugim człowieku przede wszystkim tego, co jest w nim pozytywne, a co należy przyjąć i cenić jako dar Boży: dar nie tylko dla brata, który bezpośrednio go otrzymał, ale także *dar dla mnie*. Duchowość komunii to wreszcie umiejętność *czynienia miejsca* bratu, wzajemnego *noszenia brzemion* (por. Ga 6, 2) i odrzucania pokus egoizmu, które nieustannie nam zagrażają, rodząc rywalizację, bezwzględne dążenie do kariery, nieufność, zazdrość” (NMI 43).

⁴⁵ „Jedność Kościoła nie oznacza jednolitości, ale połączenie w organiczną całość uprawionych odmienności” (NMI 46).

⁴⁶ Międzynarodowa Komisja Teologiczna. *Temi scelti di ecclesiologia*. EVat 9:1983-1985 s. 1618-1620.

Jeżeli więc naturalną cechą Kościoła wyposażonego w dar Ducha jest jego katolicki charakter w relacji do całego świata, to musi on być jego charakterystycznym rysem w relacji do samego siebie, do tworzącej go wspólnoty „apostołów, proroków, nauczycieli, tych, co mają dar czynienia cudów, wspierania pomocą, rządzenia oraz przemawiania różnymi językami” (1 Kor 12, 28); musi go mobilizować do promowania niezliczonej różnorodności darów, takich jak charytatywna troska o innych, wypełnianie obowiązków nauczycielskich, upominanie, przekazywanie życiowej mądrości, wzajemne wspieranie się z życzliwością i gościnnością, solidarność z tymi, którzy się radują, i z tymi, którzy płaczą (por. Rz 12, 6-16); musi w nim wzbudzać troskę o tworzenie struktur i płaszczyzn umożliwiających wykorzystanie każdego daru. Ducha bowiem i Jego darów nie można gasić ani lekceważyć. Darom trzeba się troskliwie przyglądać, aby mogły być zachowane dla pożytku i nieustannego wzrostu Kościoła (por. 1 Tes 5, 19)⁴⁷

Przynależność do Kościoła już ze swej natury zakłada nie tyle stan biernego „członkostwa”, co czynny w nim udział, a więc nieustanną dyspozycyjność jego członków na wprowadzanie w czyn darów Ducha Świętego dla wspólnego dobra oraz trwanie w braterskiej miłości, która będąc największym z darów Ducha Świętego (por. 1 Kor 12, 31-14, 1), jest zawsze twórcza, albowiem mobilizuje do życzliwości (por. Rz 12, 10) i przeciwstawia się lenistwu, izolacji i egoizmowi (por. KK 14). Wzór takiej przynależności do Kościoła, idealnie zespolonego i tętniącego działaniem organicznie zharmonizowanym, jest w pewnym stopniu wzorem niedościgłym, ale wciąż aktualnym, żywym i imponującym. Przekazuje go nam wspólnota pierwotna, której członkowie, pełni Ducha Świętego (por. Dz 2, 38), nie tylko przestrzegali skrupulatnie nauki Apostołów, trwając na modlitwie (por. Dz 2, 42), nie tylko co dzień razem wielbili Boga (por. Dz 2, 47), ale mieli „jednego ducha i jedno serce” (Dz 4, 32). Żaden z nich nie nazywał swoim tego, co posiadał, lecz wszystko mieli wspólne. Nikt też nie cierpiał niedostatku, ponieważ każdemu rozdzielano według potrzeby (por. Dz 4, 32-35). Zbierając się po domach, łamali chleb i przyjmowali posiłek z radością. Trwali też jednomyślnie w świątyni, pogłębiając jedność z Bogiem i braterstwo między sobą (por. Dz 2, 46). Tworzyli wspólnotę radosną, wzbudzali życzliwość, a przez swia-

⁴⁷ Por. S. Sartori. *Carismi*. W: *Nuovo Dizionario di Teologia*. Red. G. Barbaglio, S. Dianich. Alba 1977 s. 93.

dectwo życia braterskiego działali misyjnie, wciąż powiększając liczbę dostępujących zbawienia (por. Dz 2, 46-47)⁴⁸

Właśnie tam, do tamtego wzorca sięga Kościół, który my dzisiaj tworzymy. Tamten ideał jest rodowodem naszych diecezji i funkcjonujących w ich ramach wspólnot parafialnych, gdzie przez dar Ducha Świętego – uosobioną Miłość Ojca i Syna – rodzimy się do życia Bożego, gdzie poznajemy Jezusa, bierzemy udział w Jego odkupieniu i spełniamy posłannictwo miłości przemieniającej nas z mocą w braterską wspólnotę (por. Flp 2, 1), która odzwierciedla cechy własnego miejsca i czasu (Kościół z woli Chrystusa żyje i działa pod pasterskim zwierzchnictwem biskupów w określonym czasie i miejscu – ma więc wymiar lokalny), ale też stanowi w tymże miejscu i czasie znak rzeczywistości nadprzyrodzonej (Kościół z woli Chrystusa jest powszechnym sakramentem zbawienia – ma więc wymiar uniwersalny).

*

Kościół jest wprawdzie rzeczywistością nadprzyrodzoną i nigdy takim być nie przestanie, choć tworzy przy tym zgromadzenie bosko-ludzkie, dzięki czemu wciela się w konkretną społeczność wiernych, która ma swoje właściwy charakter, niepowtarzalną historię, żyje w obramowaniu otaczających go na co dzień warunków świata. W świecie tym Kościół udziela odpowiedzi swą wiarą na powołanie Jezusa, sprawuje w sakramentach święte obrzędy Jego zbawczego misterium, a posilając się Ciałem i Krwią Pana, tworzy braterską jedność oraz pełni swój misyjny obowiązek, doświadczając chrześcijaństwa i dając o nim świadectwo. Fakt ten bogaci cały Kościół wewnątrz, potęguje jego dynamikę i daje mu zdolność do przeżywania „jedności w różnorodności”, do braterstwa we wspólnocie wyposażonej w rozmaite i wzajemnie dopełniające się dary.

Inkorporacja Kościoła Chrystusowego w lokalne wspólnoty sprawia, że tajemnica jednego ludu Bożego zyskuje ów szczególny kształt, który ją zesparła z określonym społeczno-kulturowym kontekstem. Poucza o tym jasno Sobór Watykański II, który, choć nie zajmował się tematyką Kościołów lokalnych w sposób pierwszoplanowy, to jednak przywrócił pojęciu Kościoła lokalnego zawartą w nim pierwotnie funkcję i treść oraz pozostawił po sobie taką ilość pism, że można poprzez ich lekturę temat ten wystarczająco sobie przybliżyć.

⁴⁸ Por. Żą d ł o. *Parafia w trzecim tysiącleciu* s. 10-11.

Lekturę taką uprawiać trzeba, albowiem oblicze Kościoła Chrystusowego w rozpoczętym niedawno trzecim tysiącleciu będzie zależało od tego, jak go pojmujemy już teraz, jak szczerze pragniemy wniknąć w jego tajemnicę i wypracowaną przez Sobór Watykański II eklezjologię, a następnie wprowadzić teorię w czyn. Na drodze teologicznej refleksji i konfrontacji z rzeczywistością musimy starać się o wypracowanie skutecznych sposobów ewangelizacji na samym początku nowego milenium, aby odnowić misyjny zapał i wskrzesić u wszystkich ochrzczonych entuzjizm angażowania się w dzieło, jakie Chrystus powierzył do spełnienia Kościołowi. Zaangażowanie takie można uczynić realnym poprzez dobór odpowiednich metod oraz struktur duszpasterskiej działalności, czyniąc ją adekwatną do czasów nam współczesnych.

BIBLIOGRAFIA

- B a z a t o l e B.: Der Bischof und das Christenleben innerhalb der Lokalkirche. W: Das Bischofsamt und die Weltkirche. Red. Y. Congar. Stuttgart 1964 s. 357-390.
- B l a c h n i c k i F.: Chrystus i Duch Święty u początków Kościoła. Pneumatologiczny wymiar Kościoła i jego konsekwencje pastoralne. „Znak” 28:1976 nr 260 s. 159-172.
- B l a c h n i c k i F.: Kościół jako wspólnota. Lublin 1992.
- C o l o m b o P.: La teologia della Chiesa locale. W: La Chiesa locale. Red. A. Tassarolo. Bologna 1970 s. 15-38.
- D r e h e r B.: Theologische Aspekte einer Diözesanen Pastoral. W: „Lebendige Seelsorge” 16:1965 nr 3 s. 113-119.
- G l e m p J.: Problem identyfikacji Kościoła lokalnego i partykularnego. „Prawo Kanoniczne” 21:1978 nr 3-4 s. 23-39.
- G r a n a t W.: Teologia diecezji. „Studia Sandomierskie” 1:1980 s. 157-171.
- G r e i n a c h e r N.: La realizzazione della Chiesa nella diocesi. W: Studi di teologia pastorale. T. 7: La Chiesa locale. Red. K. Rahner. Brescia 1970 s. 65-129.
- H a m e r J.: Chiesa locale e comunione ecclesiale. W: La Chiesa locale. Prospettive teologiche e pastorali. Red. A. Amato. Roma 1976 s. 29-45.
- K a m i ń s k i R.: Urzeczywistnianie się Kościoła dzisiaj. W: Teologia pastoralna. T. 1: Teologia pastoralna fundamentalna. Red. R. Kamiński. Lublin 2000 s. 151-159.
- K a m i ń s k i R.: Parafia w diecezji i Kościele powszechnym. RTK 30:1983 z. 6 s. 99-117
- K l o s t e r m a n n F.: Teologia pastorale generale della comunità. W: Studi di teologia pastorale. T. 7: La Chiesa locale. Red. K. Rahner. Brescia 1970 s. 7-63.

- L e g r a n d H. M.: Implicazioni teologiche della rivalorizzazione delle Chiese locali. „Concilium” (wł.) 8:1972 nr 1 s. 71-85.
- Ł u k a s z y k R.: Pojęcie Kościoła jako Ludu Bożego w eklezjologii Vaticanum II. RTK 16:1969 z. 2 s. 41-62.
- M ö r s d o r f K.: Bistum. W: Staatslexikon. T. 2. Freiburg im Br. 1958 s. 60-67
- N a p i e r a ł a S.: Pojęcie Kościoła partykularnego w dokumentach Soboru Watykańskiego II. Poznań 1985.
- N a p i e r a ł a S.: Teologiczne aspekty zagadnienia Kościołów lokalnych w dokumentach Soboru Watykańskiego II. „Poznańskie Studia Teologiczne” 1:1972 s. 57-68.
- P a t t a r o G.: Chiesa locale e Parola di Dio. W: La Chiesa locale. Prospettive teologiche e pastorali. Red. A. Amato. Roma 1976 s. 39-72.
- P h i l i p s G.: La Chiesa e il suo mistero nel Concilio Vaticano II: storia, testo e commento della Costituzione „Lumen Gentium” Milano 1986.
- P r z y g o d a W: Istota i posłannictwo Kościoła. W: Teologia pastoralna. T 1 Teologia pastoralna fundamentalna. Red. R. Kamiński. Lublin 2000 s. 117-149.
- R a h n e r K.: Über den Episkopat. (Schriften zur Theologie. T. 6). Einsiedeln 1968 s. 369-422.
- R a h n e r K., R a t z i n g e r J.: The Episcopale and the Primacy. London 1962.
- S a r t o r e D.: Chiesa e liturgia. W: Nuovo Dizionario di Liturgia. Red. D. Sartore, A. M. Triacca. Roma 1984 s. 248-259.
- S a r t o r i S.: Carismi. W: Nuovo Dizionario di Teologia. Red. G. Barbaglio, S. Dianich. Alba 1977 s. 79-96.
- S c a l a b r i n i P. R.: Convocati dalla Parola. „Rivista di pastorale liturgica” 38:2000 nr 1 s. 5-10.
- S c h i l l e b e e c k x E.: Chrystus Sakrament spotkania z Bogiem. Kraków 1966.
- S i l v e s t r i G.: La Chiesa locale soggetto culturale. Dissertatio ad Doctoratum Sacrae Theologiae assequendum in Pontificio Athenaeo S. Anselmi. Roma 1998.
- S t a c h o w i a k L.: Od „zgromadzenia Jahwe” do Kościoła. W: Kościół w Biblii. Red. J. Szlaga. Lublin 1984 s. 9-20.
- Z u b e r b i e r A.: Konstytucją Kościoła jest Ewangelia. Rozmowa z ks. Andrzejem Zuberbierem. W: Dzieci Soboru zadają pytania. Rozmowy o Soborze Watykańskim II. Red. Z. Nosowski. Warszawa 1996 s. 69-90.
- Ż ą d ł o A.: Parafia w trzecim tysiącleciu. Kielce 1999.

LA CHIESA LOCALE NELL'INSEGNAMENTO DEL CONCILIO VATICANO II

R i a s s u n t o

Il Concilio Vaticano II è riuscito, tornando all'insegnamento del Nuovo Testamento sulla Chiesa, a ridonare alla nozione „Chiesa locale” il suo iniziale significato. Ha saputo con tale metodo indicare la presenza del nuovo popolo di Dio in una concreta assemblea di fedeli, nella comunità delle persone che nell'ordinario della vita e nel proprio quotidiano sanno rispondere con fede alla chiamata di Gesù; che celebrano insieme il mistero dell'ultima cena e, nutrendosi del Corpo e Sangue del Signore, coltivano e approfondiscono la comunione fraterna tra loro. In ciascuna di tali comunità, organizzate sotto la guida pastorale del vescovo, esiste e realmente agisce la Chiesa di Cristo; in ciascuna essa diventa un evento concreto, sempre attuale; in ciascuna si manifesta continuamente. Grazie alle comunità locali la Chiesa, unica e universale, cresce e si sviluppa; fa sì che quello che Dio ha stabilito nel suo disegno salvifico, e realizzato nell'opera di Cristo, diventi sempre aperto a tutti gli uomini che vivono in un concreto luogo della terra e in una determinata epoca.

E' in ciascuna delle Chiese locali che il mondo deve riconoscere l'unico e l'indiviso popolo, voluto dallo stesso Gesù e costituito dallo Spirito Santo. E' lo Spirito Santo che rende tutti i cristiani membra vive del corpo mistico di Cristo; è lui che li trasforma in cellule vitali dell'unico organismo; è lui che li rende capaci di annunciare il messaggio evangelico e di darne la testimonianza.

Anche la Parola divenuta carne è costitutiva della Chiesa. Questa Parola è capace di generare la vita in coloro che attraverso la fede si radunano attorno ad essa, che partecipano ai sacramenti e che sono pronti a dare la testimonianza della loro fede. La Parola, per prima ascoltata e accolta, poi predicata e confermata con la vita, conduce in modo naturale ai sacramenti, tramite i quali si attualizza il mistero della salvezza e si rinvigorisce la Chiesa stessa. E' nei sacramenti che la Chiesa si rinnova, perché con essi, e soprattutto con l'Eucaristia, fonte e culmine di tutta la vita cristiana, fa immergere le sue membra nel mistero pasquale di Cristo e li unisce in un solo corpo mistico.

La Chiesa, essendo una realtà soprannaturale, costituisce un'assemblea divina, ma è allo stesso tempo, realtà umana. Possiede quindi la capacità d'incarnarsi nella società concreta, quella cioè con caratteristiche proprie, che costruisce la propria storia e, vivendo nell'ordinario contesto sociale, vive la sequela di Cristo e realizza il suo compito missionario. Tali qualità specifiche arricchiscono la Chiesa, rendono più forte il suo dinamismo e più concreto il suo modo di sperimentare la comunione nella diversificazione dei carismi (tanti sono i doni dello Spirito Santo e perciò tante le forme della realizzazione della chiamata dei cristiani all'apostolato). E' questo il motivo per cui l'unica Chiesa di Cristo, vivente nelle comunità locali, deve diventare, in maniera sempre più sperimentabile, sacramento di unità organica nel suo vivere e nel suo agire, dato che solamente tale modo d'esistenza mobilita e crea, grazie alle corrispondenti strutture ecclesiali, le condizioni in ugual modo favorevoli alla partecipazione di tutti al compito pastorale.

Rimane sempre attuale per noi il dovere di continuare le ricerche teologiche; rimane urgente la necessità di confronto delle attuali attività pastorali delle Chiese locali con le esigenze della vita contemporanea. Tale confronto rimane necessario per poter elaborare metodi di evangelizzazione più puntuale ed efficace in questa fase iniziale del nuovo millennio, per poterne rinvigorire l'entusiasmo e rafforzare il fervore della partecipazione di tutti i cristiani all'opera iniziata dal Cristo e da lui affidata alla comunità dei credenti di questo concreto luogo e tempo determinato.

Słowa kluczowe: Kościół lokalny, Kościół partykularny, diecezja, lud Boży, słowo Boże, sakramenty święte, Duch Święty, charyzmaty.

Parole chiavi: Chiesa locale, Chiesa particolare, popolo di Dio, Parola di Dio, diocesi, santi sacramenti, Spirito Santo, carismi.

Key words: local Church, particular Church, diocese, God's people, God's word, holy sacraments, Holy Ghost, charismas.